

Værfts - Magazinet

Nr. 1

Februar 2009

8. årgang

Fredriksværn Værfts Venner

Kvinnene er sterkt representert på Politi­høgskolen i Stav­ern.
Foto: Jeanine Norbeck.

Fredriksvern Verfts Venner

Foto forside:

Politibetjentene Arve Larsen og Thor Helge Hansen synes det er helt topp å være tilknyttet JKØ i Stavern. Foto: Jeanine Norbeck.

Foto tittelblad:

Sommerkadetter ekserserer på Fredriksvern Verft ca. 1900. Foto: Stein Høibø's samling.

Innhold:

Formanden har ordet	4
Fra LSS JKØ	5
Minnesteinen	8
Kaptein Hans Ingebrigtsen Dahle ..	10
Luftvernregimentet – 75 år	13
Foreningsnytt	14
Sprenggranaten	18
Klipp fra arkivet	22
Sjefsskifter ved Fredriksvern verft ..	26

I redaksjonen:

RUNE SØRLIE
ERLING HALVORSEN
JAN SCHIPSTEDT
SVENN DVERGASTEIN
PUTTE SOLBERG

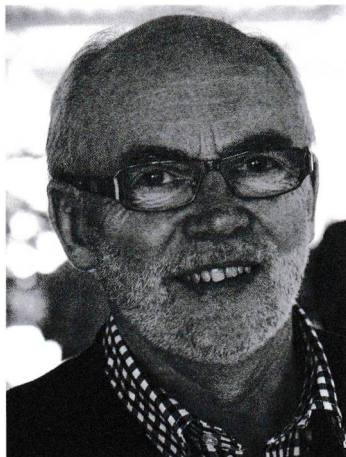
Redaktør

Fotograf
Fotograf

Medarbeidere i dette nummer:

PER INGE OLSEN
TERJE SKJØLBERG
ERLING HALVORSEN
PER INGE STEIEN.

Formanden har ordet

Så er vi i gang igjen – nytt år og nye muligheter ! Til dere som måtte lure på om det er endringer i aktiviteten i Kadettbrakka på mandager – det er det ikke – så bare kom innom for en prat og en kopp kaffe. Per Inge Olsen og Svein J Andersen jobber videre med arkiveringsprosjektet vårt, og de trenger stadig hjelp til å gjenkjenne personer og aktiviteter som finnes i skuffene av negativer vi har på lager. Som dere husker fikk vi 40 000 kr av Glade dager i Stavern, og vi forventer oss 50 000 kr fra Forsvarsstaben. Pengene går til videre drift av prosjektet vårt, og så er vi spente på hvordan det går med vår søknad om støtte fra Vestfold Fylkeskommune. Når vi er ferdige med selve registrering, må vi finne en måte å presentere stoffet på, slik at det kommer publikum og spesielt interesserte til gode. Vi får se om det er mulig å få presentert noe av stoffet til sommeren, vi er like spente som dere.

Utstillingene vi har etablert i Galeiskur 16 og Kadettbrakka er jo ment å skulle grunnlag for formidling av historien på Fredriksvern verft. Dersom man sjekker nøye, er det en tidsepoke som er veldig lite dekket – nemlig 1940 til 1945. Når vi vet at det foregikk mye både i lokalområdet vårt og på verftet, har denne tidsperioden blitt en utfordring, og det ser nå ut til at vi skal klare å gjøre noe med den. I galeiskuret har vi en modell som visualiserer hvordan verftet og Fredriksvern så ut ca 1814, og deler av Stavern ca 1850. Modellen er i målestokk 1:100, og det er Arne Naper som har bygget den. Etter at Arne nå er ferdig med en fantastisk modell av Rjukan kirke, klør han i fingrene, og det har vi tenkt å benytte oss av. Arne Naper har sagt seg villig til å bygge en modell som viser Fredriksvern verft med alle de bygg og anlegg som tyskerne oppførte under krigen!! Også denne modellen bygges i målestokk 1:100, og vi har innledet en dialog med festningsforvalter Trond H Bergan for å finne plass til

modellen – i Kadettbrakka. Vi er meget glade for at Arne har sagt seg villig til et så stort prosjekt, og vi gleder oss til starten på noe som kommer til å bli en kjempetilvekst på det vi allerede kan vise vårt publikum !

For dere som har anledning til en spasertur på verftet en gang i blant, ser dere at det til stadighet er aktivitet i Hovedvakta. Her er etablert en vertsfunksjon, som har til oppgave å gi informasjon om hva som foregår generelt, hvilke tilbud som er tilgjengelig når og hvor man evt kan henvende seg for ytterligere ønsker. Tilbudet er godt mottatt av besøkende som kommer hit utenom sommersesongen spesielt, og er blitt en flott tilvekst for verftets generelle tilgjengelighet. I tillegg til muntlig informasjon selges en mengde ”artikler” med tilknytning til Stavern og spesielt Fredriksvern verfts historie. For vår del har vi lagt ut alle våre bøker og brosjyrer til salgs i Hovedvakta, i tillegg til at også vårt krus kan kjøpes her. Fra i år av vil vertsfunksjonen stå for utleie av auditoriet i Galeiskur 16, med en forventning om større bruk, og lettere tilgjengelighet for interesserte.

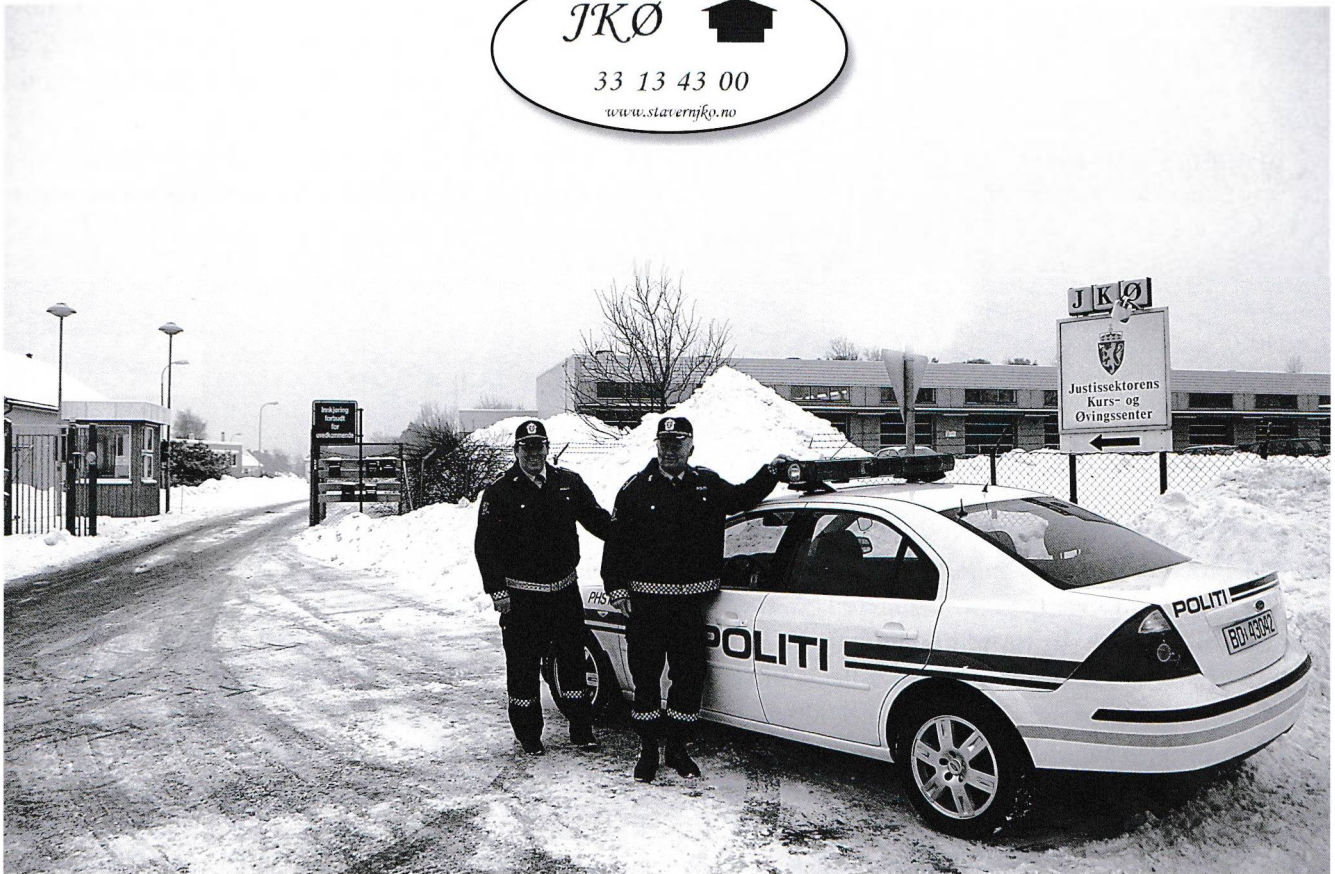
Som jeg nevnte avslutningsvis i forrige leder, betyr nytt år at foreningens Årsmøte nærmer seg. Årsmøte betyr blant annet valg. Da jeg påtok meg ledervervet i fjor, var det for et år. Det betyr at min dugnadsperiode renner ut, men så har jeg også vært i styret siden etableringen av foreningen. Av arbeidsmessige hensyn tar jeg nå en pause fra Fredriksvern verfts venner, men kan forsikre at jeg fortsatt er verftsvenn. Siden jeg er så heldig å ha arbeidsplassen min på verftet blir kontakten med FVV naturlig også framover, og jeg ønsker ny leder og nytt styret lykke til med videre drift.

**Velkommen til Årsmøte i Galeiskur 16.
10. mars kl 1800.**

Terje Skjølberg

Fra Luftforsvarets skolesenter Stavern (LSS) til Justissektorens kurs- og øvingscenter (JKØ)

Arve Larsen og Thor Helge Hansen er to sentrale personer på bilavdelingen i Stavern. Foto: Jeanine Norbeck.

Avvikling av LSS

Forsvaret besluttet å nedlegge LSS, og datoen ble satt til 31. juli 2002. Markeringen skjedde med Generalinspektøren i Luftforsvaret til stede, og flagget ble høytidelig firet fra vollen, men fortsatt hadde LSS avsluttende aktivitet fram til 31. des 2002. Det hersket stor lokal usikkerhet om hva som ville skje med Leiern. For eksempel ønsket Larvik kommune å kjøpe for 1 krone, mens både sivile og militære patrioter forøvrig stiftet Fredriksvern Verfts Venner for å passe på !!

Prosjekt

Justisdepartementet fattet interesse for stedet, og en prosjektgruppe ble nedsatt i regi av Politidirektoratet (POD) for å vurdere muligheter og utnyttelsespotensialet. Prosjektet startet høsten 2002, samtidig som den militære tilstedeværelse raskt gikk mot slutten. Intensjonen var at hele justissektoren skulle benytte stedet, og derfor også navnet - Justissektorens kurs- og øvingscenter (JKØ) i prosjektperioden. (Daværende statssekretær Jørn Holme og justisminister Odd

R Dørum var begge pådrivere sammen med lokale politiske krefter)

Prosjektet omfattet en prøveperiode på nesten et år, og i november/desember 2003 ble det foretatt en evaluering. Evalueringen resulterte i beslutning om etablering av JKØ i Stavern, organisasjonsmessig plassert under Politihøgskolen (PHS). PHS er underlagt POD som selvstendig enhet, på samme måte som øvrige særorgan (for eksempel Utrykningspolitiet) og alle våre politidistrikt. PHS har 5 avdelinger, hvorav avdeling for kurs- og øvingssetra er en av dem, lokalisert henholdsvis med etablissement både i Kongsvinger og i Stavern (JKØ).

Politihøgskolen ble fra 1. januar 2004 pålagt å drifte JKØ i lokaler leid fra Nasjonale Festningsverk (NFV). JKØ har videreført blokkhuset som del av sin logo, et symbol som fantes både i Staverns kommunevåpen og LSS' skolemerke.

Etablering og utvikling

I prosjekt- og prøveperioden var det ca 12 personer involvert. På et snaut år hadde man ca 4 500 gjeste-

Korporalsmessapyntet til fest

døgn, betjent av prosjektorganisasjonen sammen med noen fra tidligere LSS (kjøkkenbetjening og bilmekanikere), mens NFV besørget renholderet.

I løpet av 2004 ble bemanningen øket til ca 20 årsverk, også nå med ansettelse av tidligere LSS-ansatte. Det første ordinære driftsåret hadde man ca 12 000 gjestedøgn, og det så ut til at dette skulle gå bra.

I 2008 var antall gjestedøgn nesten 43 000, og vi er nå 34 ansatte. (Renholderne er overtatt fra NFV, og alle ledd i organisasjonen er styrket). JKØ har renoverert alle forlegninger, slik at det er dusj/toalett/TV på alle rom. Korporalsmessa og befalsmessa er pusset opp, og så sent som i sommer er mannskapsspisesalen totalrenoveret og det er anskaffet nye serveringsdisker.

Det tidligere Skolebygget, som nå heter Kursseteret er delvis renoveret, møbler i alle klasse- og grupperom er skiftet ut, dataklasserommene renoveret med ny maskinpark, og i underetasjen er det etablert operasjonsrom og øvingsfasiliteter for NØDNETT (nytt nasjonalt sambandssystem som skal øke effektiviteten

i samhandlingen mellom helse, brann og politi). Under: operasjons- og stabsrom

Bilverkstedet har fått mye nytt utstyr og er godkjent for gjennomføring av "EU-kontroll", det tidligere Kanonverkstedet er bygget om til Øvingshus med innvendige lettvegger for rask endring av innredning, og i tillegg er det etablert en Øvingsgate med både bank, butikk, polutsalg, leilighet og pub.

Poenget med øvingsgaten er å lage et treningssmiljø som studenter og personell på etter- og videreutdanning kan gjenkjenne som overførbart til dagliglivet på jobben.

Drift og framtid

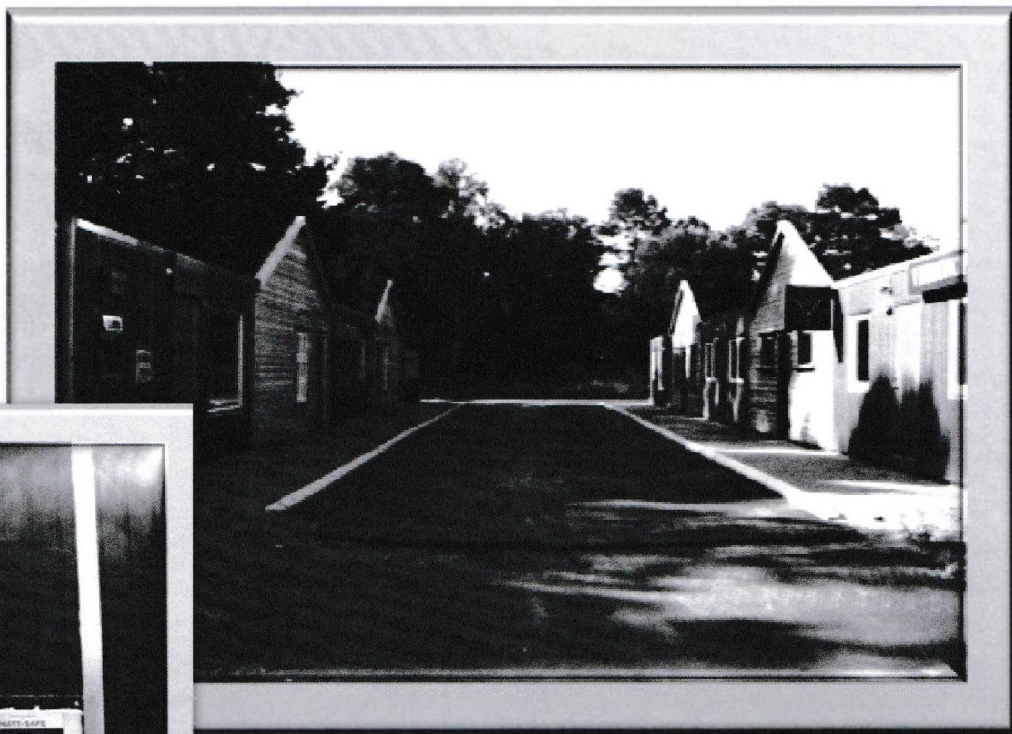
Vi som er så heldige å jobbe ved JKØ er sikre på at politihøgskolens aktivitet i Stavern er kommet for å bli. Det er foretatt til dels store investeringer både innenfor Leiren og for eksempel ute på nyetablerte Åres skytebane i Tveidalen. Med økt inntak på politihøgskolen ser vi for oss økt aktivitet relatert studenter, men ikke minst vil det over tid resultere i større behov for etter- og videreutdanning.

JKØ ønsker et godt samarbeid med lokalsamfunnet, og føler at vi har klart å etablere det. Aktiviteten til JKØ kan jo på mange måter sammenlignes med hva Forsvaret drev med, og således har ikke overgangen fra militær- til politi-aktivitet vært påfallende i lokalsamfunnet.

JKØ har sammen med NFV blitt noe presset ift å gi avkall på areal til andre formål, men vi kan ikke gi bort areal før vi selv er ferdige med etableringen – der-

*Fra
øvingsgaten*

som vi noen gang blir det. Utdanning er alltid under endring – så også behov for treningsfasiliteter og øvingsområder. Ikke alt egner seg for alles innsyn, noe vi prøver å ta hensyn, men da behøves også noen ganger litt luft – en buffer mot lokalmiljøet for å skjerme for innsyn.

Kapasitetene v/JKØ er etter renovering 410 senger fordelt på 198 rom. Spisesalen kan ta 220 gjester samtidig + 30 + 90 i andre lokaliteter. Auditoriet tar 115 personer, vi har 10 møterom og 10 grupperom, et VIP-møterom med alle hjelpemidler, videokonferanseutstyr, to dataklasserom og politioperative øvingsfasiliteter samt skytebaner på Åres og Hauganåsen.

Vi benytter ikke Torsrød skytebane lenger. Avtalen er sagt opp mellom FB/NFV og grunneier, og området er "tilbakeført til naturen" på samme måte som Rakke skytestasjon og øvingsområdet også er ryddet og åpnet for allmenn ferdsel.

"Kundene" våre er ca 60 % fra PHS og 40 % annen aktivitet. Som navnet indikerer, er vi et kurscenter for hele justisdepartementet som "paraply-organisasjon", og en av intensjonene ved etableringen var å samle etater med samfunnsikkerhet som formål i Stavern. Over tid har dette materialisert seg, og innenfor portene finnes Utrykningspolitiets hovedadministrasjon

med ca 25 arbeidsplasser, Vestfold sivilforsvarsdistrikt med ca 10 arbeidsplasser, Sjøheimevernet med et utstyrlager og noen fartøy (3 årsverk fraflyttet aug 2008), Redningsselskapets 10. Distriktskontor med 2 arbeidsplasser, Sjøredningsskolen med 5,5 årsverk samt Norges naturvernoppsyn med en mann. I tillegg har NFV en festningsforvalter og 4 vedlikeholdsarbeidere på verftet. Alle er i større eller mindre grad brukere av JKØ's fasiliteter og tjenester, og vi har et godt internt samarbeid.

Livet i Leiern har i noen grad endret karakter. Men en bruker med aktivitet mer tilpasset lokalitetene Forsvaret etterlot enn hva JKØ har gjort, er det nok vanskelig å finne. Alle gjester ved JKØ er svært tilfredse både med omgivelsene/områdene rundt kursstedet, våre fasiliteter og alt vi kan tilby, så bedre kan det ikke bli!

Når JKØ i tillegg - fra St Hans til medio august - tilbyr stedet som Feriesenter for ansatte innen justis-sektoren, har vi etter hvert mange fornøyde ambassadører over hele landet.

JKØ er kommet for å bli, og som alle i FVV vet, vaier flagget hver dag fra vollen. Beslutningen om dette ble tatt tidlig i prosjektperioden ved at daværende justisminister uttalte at "dersom vi overtar her, skal det flagges som før!" Og slik er det blitt!!

*Terje Skjølberg
Daglig leder JKØ*

Minnesteinen over falne ved luftvernregimentet

Av Per Inge Steien

Minnesteinen over Luftvernregimentets falne ved Kongens batteri på Fredriksvern Verft, kommer sannsynligvis fra Rakke.

Under arbeidet med å ordne bilder, avisutklipp, protokoller, referater og skriftveksler som fremdeles finnes etter Forsvarets virksomhet ved Fredriksvern Verft, dukker det opp biter av informasjon som etter hvert kan settes sammen til helhetlige beretninger om hendelser og tildragelser som har funnet sted gjennom årene. I dette nummeret av Verftsmagasinet kan vi, på grunnlag av avisutklipp og litt personlig historiekunnskap, berette historien om minnesteinen for Luftvernregimentets falne.

Den 1 juli 1934 ble det faste og det mobile luftvernet, som var en del av Hærens artilleri, samlet i et nytt regiment som fikk navnet Luftvernregimentet. Som øvingsplass for regimentet ble valgt Fredriksvern Verft, og Vefdet forble luftvernets primære utdanningssted fra den gang og helt frem til Skyteskolen ble flyttet til Rygge i 1994. Gjennom overtakelse av krigsmateriell som tyskerne etterlot seg i 1945 og amerikansk våpenhjelp etter krigen, vokste luftvernet i 1950-årene til å bli Forsvarets største oppsetning etter Infanteriet med avdelinger spredt over hele landet. Umiddelbart etter krigen gikk navnet Luftvernregimentet ut av bruk og luftvernavdelingene fikk betegnelser knyttet til geografiske steder og oppsetningsstørrelser.

Den 1 juli 1959 ble 25-årsdagen for Luftvernet markert ved en høytidlig sammenkomst i Linderud leir i Oslo. Linderud leir var den gang standkvarter for Luftvernartillerigruppe Østlandet som var en del av organisasjonen som utgjorde våpenarten Luftvernartilleriet.

Under denne sammenkomsten med forsvarsminister Nils Handal i spissen, ble minnesteinen som var plassert godt synlig midt i leiren, avduket.

Larvik - avisen Nybrott omtaler denne hendelsen i sin utgave 3 juli samme året, og skriver her at steinen (som er en ubehandlet naturstein) er hentet fra Stavern (kanskje fra Rakke som også den gang var skytefelt for luftvernavdelinger på Østlandet?)

Et janitsjarkorps fra LVASA (Luftvernartilleriets

skoleavdeling) under ledelse av Pelle Bjørgan var for anledningen invitert til å spille under seremonien.

Hvorfor er da steinen nå kommet tilbake til utgangspunktet?

På grunn av organisasjonsendringer og nye forsvarsstrukturer, ble Luftvernartillerigruppe Østlandet etterhvert nedlagt, og Linderud overtok som hovedkvarter for den norske NIKE-bataljonen som kom som erstatning for det tunge luftvernet. I NIKE-bataljonens tid ble det besluttet at Krigsskolen skulle flyttes fra Akershus til Linderud. Krigsskolen var som organisasjon vesentlig større en den virksomheten NIKE-bataljonen hadde på Linderud, og leirforvaltningen ble derfor i sin helhet overført til Hæren. I 1992 ble også NIKE-bataljonen nedlagt, og dermed var luftvernets tid på Linderud kommet til vis end.

I 1994 fylte Luftvernet 60 år, og vi som tjenestegjorde i leiren dette året fant det svært passende å markere dette nettopp i Stavern, siden det var her regimentets vogge stod. I denne forbindelse kunne vi forsøke å få flyttet minnesteinen tilbake til Fredriksvern.

Søknader til de rette myndigheter ble kronet med hell og 16 juni 1994 ble steinen høytidlig overlevert oberstløytnant Hans Støvern, Stavern av sjefen for Krigsskolen oberst II Jon Rogstad. Steinen ble kjørt til Stavern og satt ned ved Kongens batteri etter anvisning fra sjefen for Forsvarsmuseet.

60-års jubileet ble gjennomført helgen 24 – 26 juni 1994 med Luftverninspektør Trygve Thorstensen som vert. I løpet av dette jubileet ble minnesteinen re-avduket på sitt nye sted av tidligere luftverninspektør brigader Gunnbjørn Røkke. Blant gjestene under dette jubileet var det også en rekke veteraner som hadde avtjent sin førstegangstjeneste ved regimentet så tidlig som i 1934.

Dette jubileet var også en markering av en annen litt mindre hyggelig begivenhet som fant sted dette året. Stadige organisasjonsendringer hadde resultert i vedtak om å flytte Luftvernartilleriets skyteskolen til Rygge. Skyteskolen hadde hatt sitt tilhold i Stavern siden krigens dager og var krumtappen i all utdanning av offiserer til luftvernartilleriet.

1 august dette året var det imidlertid kroken på

døren og første skritt var tatt på vegen mot total avvikling av all militær virksomhet ved Fredriksvern Verft ..

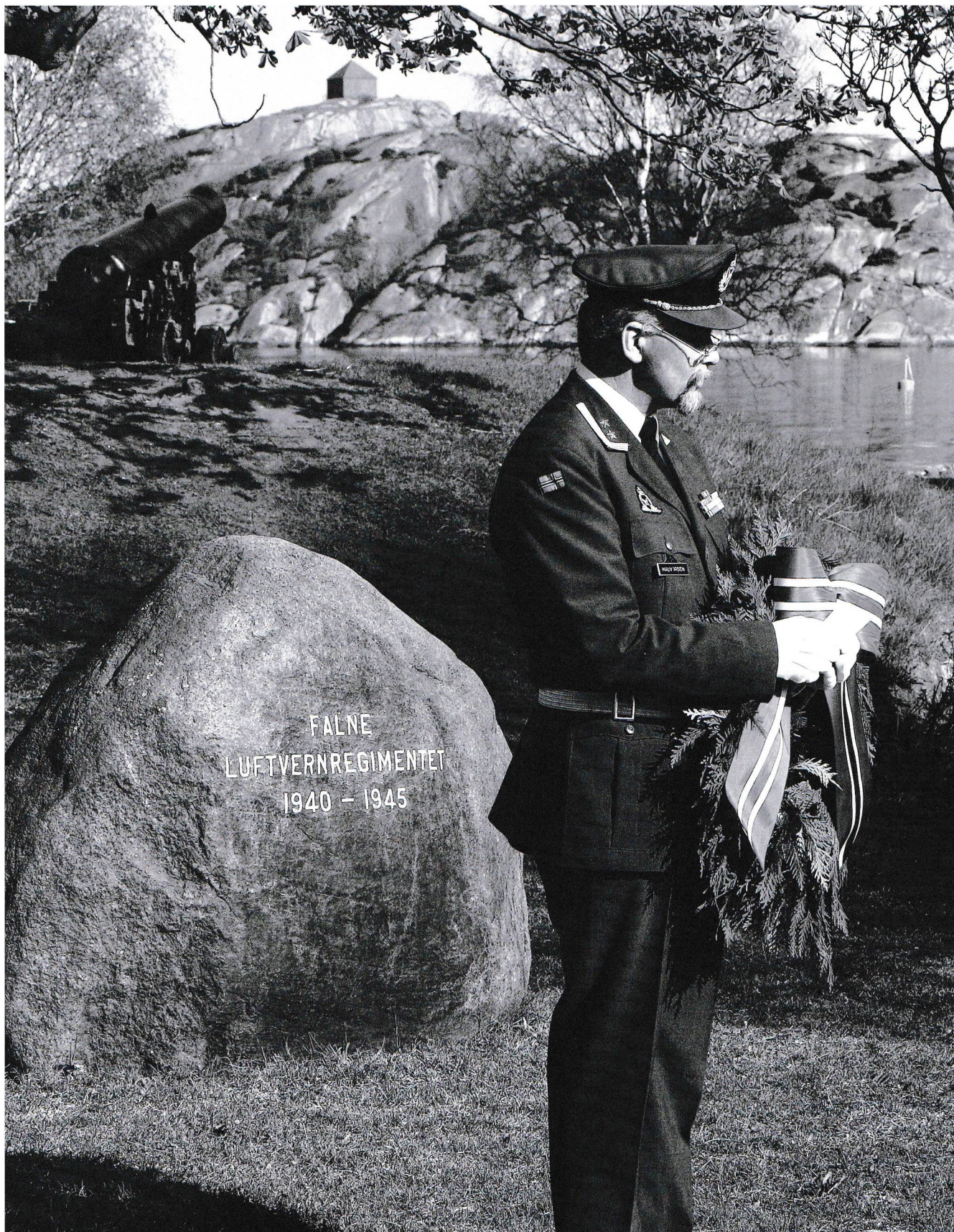
Men minnesteinen vil forhåpentligvis - for all ettertid - bli stående der den står i dag.

Kilder:

Nybrott: 3 juli 1959

Akers Avis: 17 juni 1994

Hans Støvern: Luftforsvarets skolesenter Stavern
Et moderne skolesenter på historisk grunn

Minnesteinen nede på Fredriksvern Verft. Foto: Rune Sørli.

Profiler i Fredriksvern verfts historie:

Kaptein Hans Ingebrigtsen Dahle

ved Per Inge Olsen

En hedersmann med 58 års tjeneste i Forsvaret. Tjenestegjorde ved unionsoppløsningen i 1905. Kongens fortjenestemedalje i sølv.

Dette blir bare noen av stikkordene en kan knytte til personen Hans Ingebrigtsen Dahle.

Han ble født i Fræna i Romsdal 14. juli 1882. I 1899, bare 17 år gammel begynte han på artillerilinja ved Festningsartilleriets underoffiserskole på Gravdal ved Bergen. Etter 2 års skolegang ble de beste elevene sendt til Oscarsborg for å fullføre ytterligere 2 års utdanning. Dahle var en av disse og han ble uteksaminert i 1903. Samme år ble han sersjant "på prøve", som det het den gangen, ved

Oscarsborg festning. I 1906 ble han fastlønnet sersjant samme sted. Fra 1912 var han garnisonerende sersjant ved Festningsartilleriets underoffiserskole, som nå var på Oscarsborg. Her var han bl.a. var lærer i historie og geografi i 15 år. I forbindelse med Forsvarets og befalskorpsets omorganisering i 1930 ble Dahle tilsatt som kvartermester og skriver ved Det faste Luftforsvar med løytnants grad. I 1934 ble han kaptein og regimentsintendant ved Luftvernregimentet med standkvarter Oslo. Han deltok under regimentets sommerøvelser og det er her vi første gang knytter han til Fredriksvern verft – sommeren 1934.

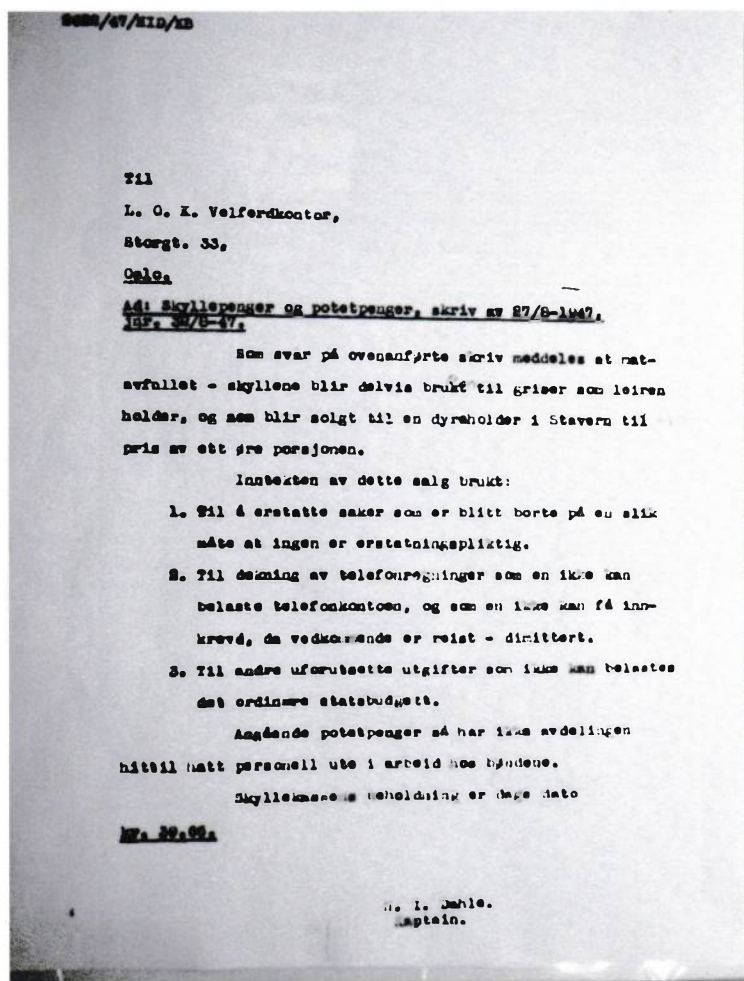
Her fletter jeg inn et lite sitat fra boken "Det norske Luftvernartilleris historie" om hvordan befalskoleaspirantene på befalskullet 1934/35 opplevde kaptein Dahle da de ankom Fredriksvern verft:

Aspirantenes første oppgave, etter at de hadde fått utlevert Hærens grønne feltuniform samt arbeidsuniform, i mer eller mindre passende størrelser, var å hjelpe regimentsintendanten, kaptein Dahle, med å få leiren med forlegninger, kjøkken m.m. i stand for å ta i mot rekruttskolen. En oppgave var å fylle noen hundre mardrasstreck av sekkestrie med halm og plassere dem i de store sovesalene som den gang eksisterte i Kadettbrakka – 15 til 20 mann pr rom. Befalsaspirantene ble forlagt i 2 sammenhengende rom (saler) i 2. etasje på sydsiden av Kadettbrakka. Her sto det 15 køyer side om side på rett linje.

En annen oppgave var å bringe alt kjøkken- og spisesalutstyr opp i 2. etasje i Steinbrakka, hvor kjøkken og spisesal skulle etableres. Det var ikke små vekter som ble båret av de unge menn, og hadde de ikke begge hender fulle under bæringen, var kaptein Dahle der med en steikepanne eller annet kjøkkenredskap, som han stakk i neven på dem for å utnytte bærekraften hundre prosent.

Dahle oppnådde egentlig aldersgrensen i 1942, men etter krigen fortsatte han i tjeneste, først ved Skar i Maridalen, og fra 1947 som regnskapsfører ved Fredriksvern verft. Fra 1948 til 1957 var han Distriktsingeniørens stedlige representant ved verftet. I 1957 trakk han seg tilbake etter 58 års tjeneste.

I og med at Dahle bodde sine siste leveår i Stavern lurte vi på om han hadde noen etterkommere som

Et gammelt brev fra 1947

*Dahle ved
Minnehallen på
1930 tallet*

kunne utfylle historien om denne personen ytterligere. Vi fant hans datter, Hjørdis Dahle Hansen, som velvillig stilte opp til en samtale om sin far og lot oss få tilgang til flere fotografier.

Hjørdis, som ble født i 1930, forteller at de var en stor søskenflokk. Hans I. Dahle var gift to ganger. Med sin første hustru hadde han 7 barn, men hun døde i 1924. Han giftet seg på nytt i 1927 med den 18 år yngre Sofie og de fikk 2 barn sammen. I dag lever kun 3 av søsknene - 3 søstre på henholdsvis, 90, 89 og 79 år. Hjørdis beskriver sin far som en rolig og sindig kar som barna hadde respekt for og hun berømmer han for at han klarte å holde den store familien samlet til tross for 2 ekteskap og flyttinger som følge av hans tjeneste som offiser. Blant annet fikk alle barna middelskoleeksamen, noe som ikke var så vanlig på den tiden.

Hjørdis forteller at ved krigsutbruddet i 1940 tok han med seg viktige dokumenter fra Luftvernregimentets arkiv og kjørte disse til Lom. Der gravde han ned både papirene og uniformen sin. I 1940 kjøpte han en gård i Nykirke og flyttet fra huset på Grefsen som hadde vært familiens bosted i den perioden han arbeidet i Oslo. Da freden kom i 1945 var han igjen tilbake i uniform. I november 1947 flyttet familien til Stavern og som 17-åring husker Hjørdis deres første bosted godt. Det var en av brakkeene som tyskerne satte opp på Fredriksvern verft.

Den lå inne i hagen til Kommandantboligen og ble av tyskerne brukt som sykestue og vaskeri. Her var det to store 6-mannsrom og flere små rom. I brakka kunne det bo to familier samtidig og i den første tiden brukte man fortsatt vaskeriet til å vaske klær. Bygningen ble til daglig kalt "Dahlebrakka". Den ble revet i 1960/61.

I 1955 kjøpte Dahle et hus på Larviksveien (der

hvor Laila Leknes har sitt galleri). Ut over sitt virke i Forsvaret hadde han flere andre interesser. Han var blant annet levende interessert i historie og geografi og hadde en utrolig god husk. Hjørdis minnes at han husket nummer og navn på alle elevene han hadde hatt på Oscarsborg. I tillegg var han en lidenskapelig bridgespiller og når han var hjemme i lunsjpausen kunne han sitte og spille bridge med seg selv. Som offiser av "den gamle skolen" syntes Dahle at det skulle være litt høytidelig på dager som 17. mai og nyttårs-aften. Ved arrangementer i messa tok han rett som det var ordet for å holde en liten tale som gjerne ble avsluttet med "Norges skål".

Han deltok også i det politiske liv. I 1910 representerte han venstre i herredsstyret i Fræna kommune og da han tjenestegjorde på Oscarsborg satt han i kommunestyre og formannskap i Frogn kommune

I 1952 fikk Dahle Kongens fortjenestemedalje i sølv. Han døde 1. oktober 1958 og ble begravd fra Stavern kirke med militær honnør. Hans hustru Sofie døde i 1991.

Vi takker Hjørdis Dahle Hansen for god hjelp til dette portrettet. Vi vil heller ikke unnlate å nevne at

Her med hustruen Sofie 17. mai første halvdel av 1950-tallet

Avskjedsselskap med gode arbeidskollegaer hjemme hos Dahle da han sluttet i 1957.

Bak fra venstre Leif Aronsen, Karl Hjelm, Fritjof Johansen, Flekke, Erling Hansen, Toralf Svendsen, Hans Kristiansen, Harry Kvist.

Foran: Sofie og Hans Dahle og Lindberg

også Hjørdis har en fortid som ansatt på Fredriksvern verft. Hun var nemlig kontordame ved teknisk avdeling i perioden 1950 til 1956.

I et intervju gjort av Birger Johansen (Bi-Jo) i leir-avisa Sprenggranaten i 1957 forteller Dahle om sine opplevelser på Oscarsborg i 1905:

Den 12. mai 1905 møtte vi på Oscarsborg. Festningen var da i full beredskap. Kommandanten var oberst Georg Stang, forsvarsminister inntil 1902: Det var han som kjempet gjennom grensefestningene mot Sverige. Den samme Stang var som regel svært lite diplomatisk anlagt, men det var unntagelser. En politisk motstander på Stortinget forsøkte å provosere han til å si hvem grensefestningene var anlagt mot. Var det Sverige.

Stang svarte at disse var anlagt mot en eventuell fiende østfra. Et annet pussig forhold vil jeg også nevne.

Ved formering til bønn ble det jo også i denne tiden sagt "Gud bevare Kongen og Fedrelandet". Det hørtes ikke noe høyt og tydelig ja etter 27. mai, da kongen nektet sanksjon på konsulentsaken, bare en mumling som kunne tyde på hva som helst. Det var nok vanskelig for gamle offiserer som hadde avlagt ed til Oscar II. Etter vaktjeneste 7. juni 1905 kom jeg inn på festningsplassen samtidig som formering til bønn. Det ble bare sagt: Gud bevare fedrelandet. Det ja som da fulgte hadde jeg inntrykk av kunne høres milevis. Bruddet var et faktum. Oberst Stangs tale ved flaggskiftet den 9. juni glemmer jeg aldri. Han sa at krigen var uunngåelig. Ved 50 år jubileet av 1905 framgikk det ofte at flaggskiftet var den 7. juni. Dette er ikke tilfelle. Denne begivenheten foregikk samtidig over hele landet 9. juni. Det mest kritiske tidspunkt var natten mellom 13. og 14. september. Festningen ble satt i høyeste alarmberedskap. Kl 2130 fikk vi ordre om å få fram 135 pansergranater til hver Hau-bitz. Det var litt av et blodslit når en tar i betraktning at vi ikke hadde de moderne hjelpemidler en har i dag. Hver granat veide 345 kilo. Kl 0530 om morgenen var vi ferdig. Samtidig kom sjefen på inspeksjon. Han var meget fornøyd og sa at vi hadde gjort en god jobb. Vi får bare håpe at dere slipper å dra dem ned igjen, sa han med et lite smil idet han fortsatte på sin inspeksjonsrunde. Men de truende uversslyer gled over i og med forliket i Karlstad".

Fra befalsmessa. Datteren Hjørdis i midten

Luftvernregimentet – 75 år

1 juli 1934 ble Luftvernregimentet etablert. Det var Hærordningen av 1933 som bestemte at det faste og det mobile luftforsvar skulle inngå i organisasjonen under Generalinspektøren for Hærens artilleri. Fra samme dato ble øvingsområdet, med skytemuligheter for luftvernartilleri, fastsatt til Fredriksvern Verft, Stavern. Etter Krigsskolens avvikling av sine sommerøvelser her var etablissementet ledig og vel egnet for Luftvernregimentets virksomhet.

På denne tiden ble de årlige ”Stavernsfester”, forløperen for ”Glade Dager”, avholdt.

I 1934 skrev Gunnar Reiss-Andersen disse vers:

*”Som Oslo har sitt sølvgrå Akershus
har Stavern, Fredriksvern, sin grønne skanse,
som ligger her i sol og sommersus
og ikke har en fiende den skal stanse.
Men slik en festning må en også kalle
helt uinntagelig - den inntar alle.*

*En alderstegen etterglemt kanon
er Fredriksvern, så deilig overskygget
av aftenfred på drømmens bastion;
men Stavern ligger trygt og innebygget
av grønne hager langsmed havnens runding;
et fuglerede i kanonens munding.*

*Der finnes nok Gudbedre ennå dem
som foretrekker våkende kanoner.
Men slik en herlig gammel storeslem
som blunder over sunkne bastioner
i aftenrødens fine purpurkåpe
har mere fremtid for sig, vil vi håpe.*

*For skyter den så er det grønne skudd
i sprekkene, og alt som eksploderer
er løvetann i vårens gjennombrudd
med millioner grønne musketerer,
som ikke spør Kong Fredrik den Femte,
den høyst hulsalig, relativt forglemte.*

*Hans tid sov inn med blinde skyteskår,
og amoriner leker om lavetten
her hvor historien i så mange år
har handlet mest om piken og kadetten.
Spør bare leirens gamle lindekroner
hvad her blev skutt for spurver med kanoner.*

*Men hvor det lever, gamle Fredriksvern,
som strekker sig fra blokkhuset på fjellet
til kirkegårdens innskrifter i jern;
og kjenn - fra Skråvika til Citadellet -
det svundnes duft, den lett lavendelsøte,
som yndig strømmer sommeren i møte.*

*De strømmer så vidunderlig gitt fri
de gamle somre i den nye sommer
og gjør den dyp, uendelig, fordi
de rommer mer enn tanker overkommer
av natt og dag, av smil og lyse kjoler,
av solnedgang og brystne øyensoler.*

*Ja, støtter du en sten som står for fall
i Fredriksvern, da støtter du en bygning
du ikke ser, en åndlig minnehall;
du aner som en hellig overskygning
av liv vi står i forbund med ubrodelig,
av skjønnhet som vårt hjerte gjør udødelig.”*

- □ -

Oberst Oscar Hammerstad ble 1 juli 1934
første sjef for LUFTVERNREGIMENTET
hvorfra vi har hentet de beste drag
av våre tradisjoner i dag.

ÅRSMØTE

**Styret innkaller deg med dette til årsmøte
i Fredriksvern Verfts Venner (FVV)
Tirsdag 10. mars 2009 kl 1900 i Auditoriet, Galeiskur 16**

Stemmerett på årsmøtet har kun medlemmer som har betalt sin kontingent for 2008, mens nylig tiltrådte medlemmer er hjertelig velkomne – uten stemmerett.

Årsmøtet har følgende agenda:

Åpning:

- Valg av møteleder og to personer til å undertegne protokollen
- Valg av møtesekretær
- Godkjenning av innkalling
- Godkjenning av sakliste

Godkjenning av:

- Årsmelding
- Foregående års reviderte regnskap
- Overskuddsanvendelse/dekning av underskudd
- Kontingent for 2009
- Forslag til budsjettramme

Saker fremmet av :

- Styret
- Øvrige medlemmer

Valg av:

- Leder
- 3 styremedlemmer for 2 år
- 1 styremedlem for 1 år
- 2 varamedlemmer
- 1 revisor med varamann
- 3 medlemmer til valgkomité

Etter årsmøtet blir det en enkel bevertning. Deretter blir det et foredrag v/styremedlem og leder Larvik Museum – Arnfinn Malme. Totalt forventes arrangementet å vare 1 time og 30 minutter

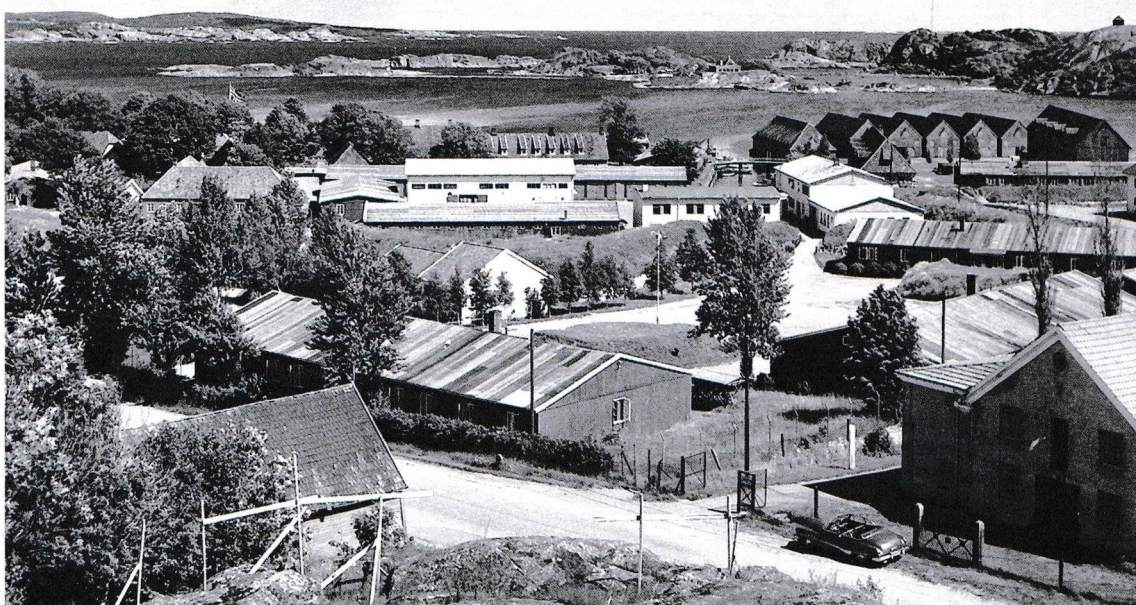
Ny modell av Fredriksvern Verft

Det har i den senere tid vært et ønske fra styret om å kunne utvide vår utstilling til også å innbefatte krigsårene 1940-45. Saken har vært drøftet flere ganger uten at noen endelig konklusjoner har blitt vedtatt. Diskusjonene har ofte stoppet opp med hvordan og i hvilket omfang en slik utstilling burde være. Foreningen disponerer ikke flere rom enn de som i dag er i bruk. Imidlertid finnes både bildemateriale og gjenstander som kan være med å fortelle om denne perioden i Verftets historie. En modell av leiren fra denne tiden har ofte vært diskutert. Men hvor og hvordan en skulle få virkeliggjort en modell har vært problemet.

Etter at Arne Naper på forespørsel fra vår

tidligere leder Per Inge Olsen, sa seg villig til å bistå med modelbygging og sågar å være byggherre har saken på ny vært drøftet i styre og blitt vedtatt iverksatt. Verftsforvalteren hadde et orienteringsmøte med styret om de planer som Nasjonale Festningsverk har for Fredriksvern og ville så langt det lot seg gjøre imøtekomme våre ønsker om lokaliteter for en modell av leiren med de bygninger som sto her under krigen. I skrivende stund er det ikke avklart hvor modellen vil bli plassert, og i hvilken målestokk den skal bli, men en modell vil det bli. En arbeidsgruppe er nedsatt for å avklare plassering. Deretter vil Naper starte arbeidet. Så om ett år eller to kan vi muligens ha en modell etter dette bilde.

Om ett år eller to kan vi muligens ha en modell med tyskernes bygninger. Foto: FVV.

Verftsmagazinet

Arbeidet med Verftsmagazinet er til tider krevende. Magazinet har i alle årene vært produsert i 4 eksemplar, med unntak av oppstartsåret. Vår redaktør har båret det meste av arbeidet, men har også hatt bidragstere fra noen av våre medlemmer. I den senere tid har vi også forsøkt å få med noe informasjon om den daglige virksomheten i for-

eningen, som vi kaller Foreningsnytt. Kostnader med trykking og utsendelse har økt med årene. Medlemskontingenten dekker knapt disse kostnadene. Dette har flere ganger vært diskutert i styret og beslutningen har nå blitt at vi ønsker å opprettholde kvaliteten, men redusere antallet til 3 nr pr år.

Fra luftvernregimentets bruk av Vinkelbrakkka ca. 1936.
Foto: FVV

DAGENS INTERVJU

KJØKKENSJEF
PETTERSEN

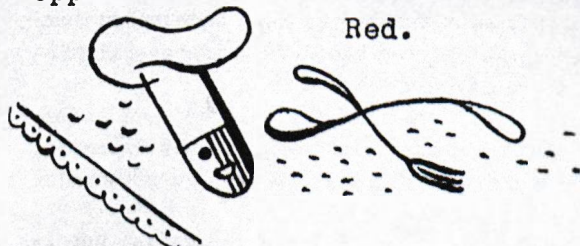
Skoleordre nr 27/57 kl B. Beordring. Kjøkkensjef Pettersen, Ragnar, er beordret til tjeneste som kjøkkensjef ved en av Norges Røde Kors's flyktingeleire i Østerrike. Beordringen varer fra 25/6 57 og ca 3 mnd framover.

Slik lød en skoleordre som kom ut i junimåned. "Sprenggranaten" har i denne forbindelse oppsøkt ham etter hans hjemkomst for å høre om hans opplevelser. Reisen foregikk med fly fra Fornebu via København, Stuttgart og "Hjalmar Viking" landet elegant i Wien. Vel framme i Nauhaus et lite landsted ca 5 mil utenfor Wien lå flyktingeleiren. Den besto av et tidligere Kurhotell på flere etasjer med tilgrensing av to store bygninger. Kurhotellet eierinne, en grevinne, hadde leid bort dette komplekset gratis til Røde Kors i 12 år mot at eieendommen ble satt i stand. Det kan nevnes at i bygningen hadde det før krigen vært rulleskøytebane, så det forteller jo litt om størrelsen. Bygningen hadde etter overtakelsen gjennomgått en omfattende utbedring og det var lagt parkettgulver og alt sanitærutstyr var skiftet ut, så her har Røde Kors hatt noe å bruke pengene til. I denne leiren var det forlagt ca 200 flyktinger, for det meste familier. Kostholdet var meget forskjellig fra det norske. 5 østeriske damer sto for koking av maten som vesentlig besto av hermetikk. Etter spisesedlen skulle flyktingene ha loo gr forsk mat 3 ganger i uken. Makaroni og krydder er en

meget ettertraktet vare. Det kan fortelles at når flyktingene en sjelden gang fik frossen fisk til middag kunne den etter måltidet hentes opp av klosettet. Dette var ikke god nok mat. Slik som erter og bønner var grisemat, men derimot svinekjøtt var herrekost. Vi iler med å spørre hvordan proviantregnskapet ble ført.

-Jeg fikk det bestemte inntrykk -av at dette var bare rot. Fiskehermetikk var en post for seg selv. Alt som hadde med fisk å gjøre, la det være seg fiskekaker, sardiner eller fiskeboller, så ble dette postert under ett. Det samme var det med spebarnsmat. Av disse var det et uttall av typer, men ble ført som en post. Om en kunne kalle det regnskap så ble dette ført i en liten notisbok, som ville være lite holdbart for revisjon etter min mening. -
-Ble det forsøkt å skaffe flyktingene noe arbeide i nærheten?
-Ja, to stykker tok seg arbeide, -men mitt inntrykk var at de helst ville slippe. Det så ut -som de tok det som en selvfølge -at de bare skulle stelles med.
-Fikk du inntrykk av at de likte seg i Østerrike?
-Endel likte seg sikkert, men jeg fikk også inntrykk av at endel ville reise hjem til Ungarn igjen.
-Hvor lenge tror du det blir aktuelt å ha norsk personell i Østerrike.
-Det kan jeg ikke svare på, men Østerikerne overtar leirene så snart antall flyktinger synker til under et visst antall. Og så er Pettersen tilbake til kjøttgrytene i Stavern og er en opplevelse rikere.

Red.

FARLIG OPPDRAG

En regntung dag starter to befal fra avdelingen på et ikke helt ufarlig oppdrag til Rakke. Endel blindgjengere etter skarpskyting skal uskadeliggjøres. Medbrakt sprengstoff lastes i en robåt og arbeidet skal påbegynnes. Sprengladninger gjøres klar og vannkikerten blir tatt i bruk. Våkne öyne søker henover havbunnen og hver meter blir sömfart etter alle kunstens regler rundt målfeltet. Etter en stunds leting blir båten plutselig stoppet og på ca 2 meters dyp ligger en av disse faretruende sprenglegemer, og blinker nifst mot sin tilintetgjører. Luntten tennes, og sprengladningen fires sakte ned mot blindgjengeren som ikke tåler stöt av noe slag. Ett: "Ro!" lyder, og årene skjærer vannet i raskt tempo. Nå er det bare å komme i dekning bak nærmeste od-

de. Ett kraftig smell og vannsøylen står flere meter opp i luften. Den første av et oppgitt antall blindgjengere er ikke mer, og letingen fortsetter. Etter timers leting blir nummer to registrert og får samme medfart. Målfeltet, en liten öy, skal også gjennom-sökes og her må den aller störste forsiktighet vises. Et feiltrinn, og sprengladning er unödvendig.

Sökende öyne tråler hver meter framover av öya, og plutselig lyder et: "hoi" i stillheten. Et tegn på at nummer tre er funnet. Den ligger fastklemt mellom to

steiner og er lite synlig. En fot på den, og uten noen trylleformel ville foten og mere til være borte. Ny ladning gjøres klar, og slik fortsetter dette nervepirrende arbeid til alle er funnet og uskadeliggjort.

Et nytt farefullt oppdrag er fullfört og hele kr 10.- kan erholdes som en kompensasjon for denne livsinnsats.

Åre.

FREDRIKSVÆRN

VERFT

STAVERN'S FAR.

"Stavern er et smilehull i Norge". Ja, vi elsker denne byen, som den stiger frem. Og det er riktig å være glad og forelsket i alt som er valktert og pent. Når vi snakker om Stavern tenker vi som regel på sol og sommer, salt sjö og ferierende sommergjester. Ja, for hvem har ikke vært i Stavern en sommerdag?

Ja det er greit alt det der, vil en infödt Stavering si. Men kom hit en vinterdag, da ligger byen i dvale. Den er kald og uten liv. Men tro om ikke det er noe av charmen. En kan vel nesten si at Stavern overanstrenger seg hver eneste sommer. Byen må ha en hvileperiode for å samle krefter til en ny sommer. De fleste som er infödt og bor her i Stavern tror jeg ikke er klar over hvilken perle de er i besittelse av. Ja slik kan det virke på en utenforstående.

En hörer så mye rar kritikk, men jeg tror ikke en skal ta denne så alvorlig, for i sitt innerste er de fleste meget stölte av sin by. Om en treffer på en "Stavering" ute i verden, så skal du få höre om Norges deiligste by, Stavern. Det er mye sant i det, at man må ut for å se hvordan det er hjemme.

Men hvordan ble denne byen vår til? Er den foreldrelös?

Nei så men er den det.

Far til byen er "Fredriksvern Verft", födt av datidens krav for en flåtehavn. Leser man i Staverns gamle historie finner en snart ut at "Verftet" var det sentrale, omgitt av sine vollgraver. Like lite som disse vollgravene er noen militær beskyttelse idag, like lite klarte de dengang å stenge for byens vekst fra "Verftet" og ut.

De gamle brakkene rundt om i byen taler blandt annet sitt tydelige sprog herom. Bildet er det samme idag som dengang, både politisk, kulturelt og ökonomisk. Kan en snakke om en by i Norge som bevarer tradisjonene stort bedre enn her i Stavern. Det har blitt talt og skrevet mye imot denne redselen for å rasere de gamle

bygninger, men jeg tror vi her tilsist blir vår kjære riksantikvar takk skyldig.

Når en turist kommer hit for å se på byen, er det jo naturlig for ham å ta sitt utgangspunkt fra torvet. Så går turen videre gjennom gater og streder. Etter et par timer er turen gjennomfört, og vedkommende syntes å være fornöyd. Har vi da som borgere av denne by gjort vårt beste for denne turisten?

Her må det svares bestemt nei.

Hadde ikke det riktigste vært å begynt rundgangen inne i leiren?

Da tror jeg vedkommende hadde fått et klarere bilde av byen vår.

Her vil vel mange innvende at det vil by på store vanskeligheter både fra leirens og byens hold. Og andre igjen vil vel si, at slikt ser en ikke i noen by.

Nei, det er derfor Stavern bör gå foran som et eksempel til etterfölgelse. Tenk for en reklame for Stavern, og "good will" for LVASA.

Jeg er sikker på at et samarbeid her, mellom leirens sjef og de rette instanser i Stavern vil gi positive resultater.

En kunne da utarbeide felles planer som grep inn i hverandre, slik at etter besøket i leiren overtok en omviser for Stavern. Denne omvisningen måtte foregå samlet til en bestemt tid på dagen, i månedene juli-august.

Opplysninger angående denne omvisningen kunne eksempelvis ordnes med en informasjonstavle på Stavern torv.

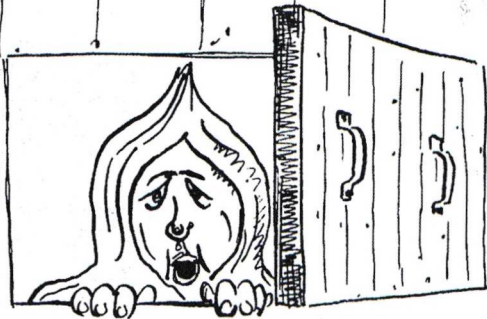
Blandt alle de turistene som besøker Stavern hver sommer, er en stor del pårörende til soldatene som avtjener sin verneplikt i leiren.

Disse kjennr jo leiren og byen bare fra guttas brev og utsagn. Tenk hvilken opplevelse det måtte bli for disse med en god og organisert omvisning. Jeg tror det ville styrke samholdet og tilliten mellom det norske folk og forsvar. Videre må en vel tro at slekt og venner av soldatene fikk se at LVASA, Stavern er en god leir, som er våpnet og byen verdig.

Ja Herman Wildenvey må holde meg undskyldt når jeg bruker dikterens ord, som har blitt Staverns motto, om noe omskrevet her.

For Stavern og LVASA er ingenting for godt.

FORAN ADJUTANTENS DØR

"Hvem banker så silde på adjutantens port?"

"Plaget löytnant fra fremmed land".

"Hvad lider så du og hvad har du gjort?"

"Alt et hjerte det lide kan.

Men intet har jeg gjort;

Jeg er forbannet på hele etaten,

men mest av alt på "Spreng-granaten".

"Hvad heter det land som du har forlatt?"

"Snelandene...., langt der atter".

"Hvad voldte du stanset just her i nat?"

"Adjutantens latter".

"Den löd som en hymne, den sang av fred
på sinnet det sanktes;
og alt hvad jeg led,
seg löftet og længtes.

Luk op, Luk op, for föler I med,
så slå "Spreng-granaten ned."

"Först nevnt mig din smerte: - Hvad heter den?"

"Jeg får ikke fred for den grisen".

"Drepte han nogen, din far, din ven?"

"Nei, han skriver om mig i avisen".

Jeg sier det atter og atter:

Jeghar gjort meg til latter.

Luk op, luk op, for ejer I fred
så giv mig med.

Sydens sanger.

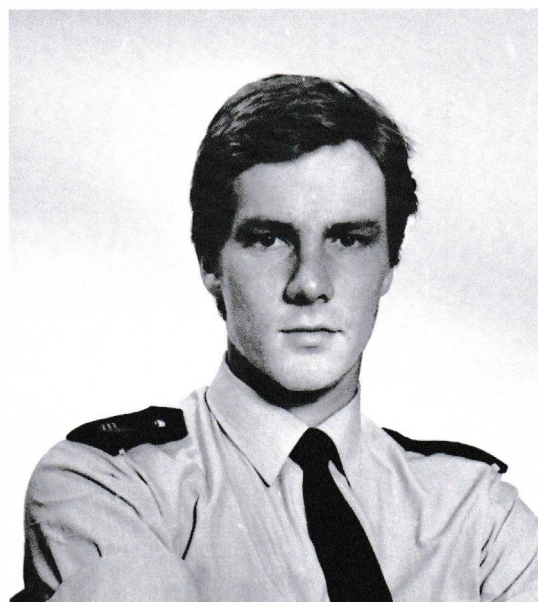
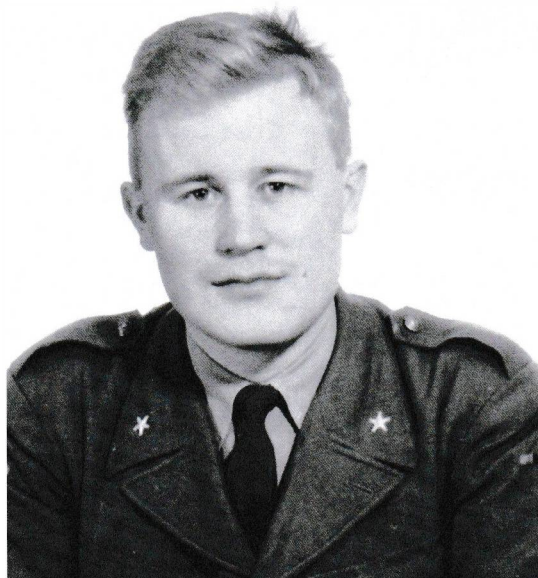
60-11

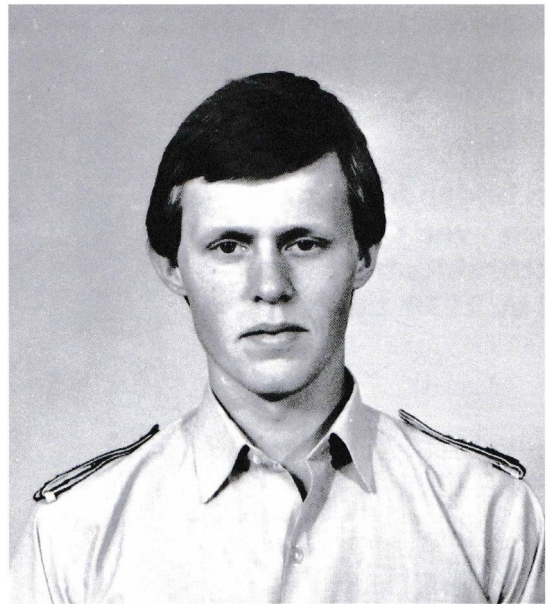
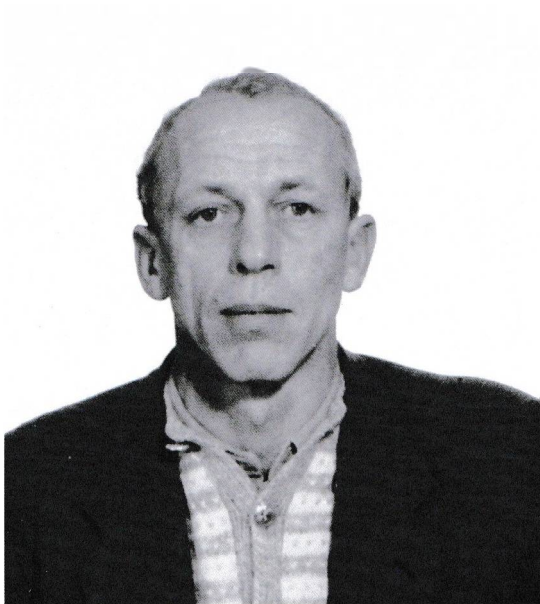
I forrige nummer viste vi portretter av flere kvinner som hadde arbeidet ved Fredriksvern verft. Dette var tydeligvis en vanskelig oppgave, men vi fikk da noen resultater.

Nummer 2 i 1. rekke er Else Fosse som skal ha vært ansatt som kontorassistent.

Nummer 1 i 2. rekke er Lilly Horne, også hun kontoransatt. Kapteinen nederst til venstre med fotoapparatet heter Evald Rygh.

Selv om oppgaven var vanskelig forrige gang prøver vi oss med nye portretter som vi mangler navn på.

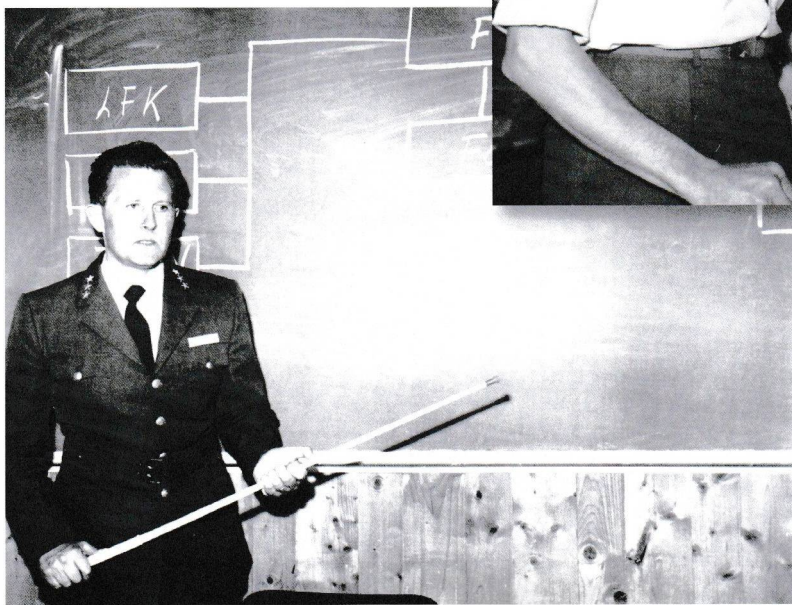
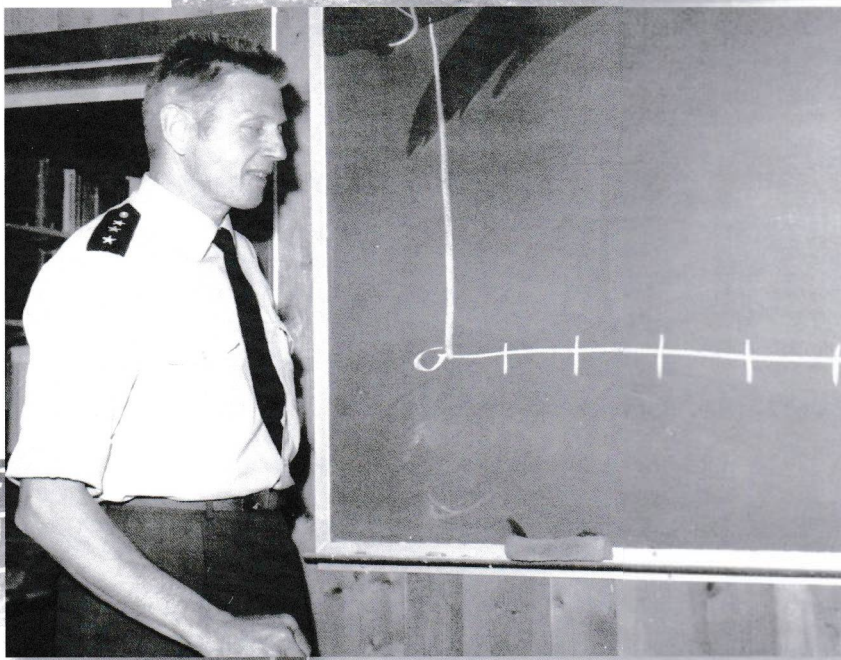

Vi har også funnet fram noen bilder fra vårt rikholdige fotoarkiv fra noen år tilbake. Marsjmerkeprøve har sikkert mange av våre lesere vært med på. Disse bildene tror vi er fra 1947.

Så noen bilder fra undervisningen i ved Offiserlinjen i Kadettbrakka fra første halvdel av 1970-tallet:

Kaptein Sandanger underviser i statistikk

Kaptein Opdal viser Forsvarets organisasjon

Luftvernartilleriets Skole- og
Øvelseavdeling

Oalo - Stavern, 18/7. -47.

Til slutt to lister som viser
fordeling av vernepliktige
mannskaper til ulike ar-
beidsoppgaver i 1947. Legg
merke til at man avga
soldater til hestepass.

J.nr.
(Datums og j.nr. i dette brev har fæst
opp i avskrevet.)

ARBEIDSFORDELING,
18/7. -47.

4	mann	til	brannvakter.
2	"	"	fru Melbye
2	"	"	søppelkjøring
4	"	"	Soldathjemmet
2	"	"	sersj. Ruud
1	"	"	hestepasser
1	"	"	sentralbordet
3	"	"	til å rydde i brakke 35 til lottefesten.

Audun Erdal

Audun Erdal
(sersj)

Staverh den 6/3 - 47.

Arbeidsrapport den 6/3 - 47.

3 mann disponeres av korp. Johansen til opptelling.
2 " " " " " Hjelm til reparasjoner.
2 " " " " " fru Melbye til vaek.
2 " " " " " sersj. Jakobsen på kancwerkstedet.
4 " " " " " Borø til kjøring av ved fra Larvik.
6 " " " " " Nalum " " " " " Rakke.
5 " " " " " Nygård til kapping av ved.
I " " " " " Vaskekonene på vaskeriet.
I " " " " " Nilsen Soldathjemmet.

M. Brønna
M. Brønna

Sjefsskifter ved Fredriksvern verft

fra 1946 til 2002

Ved Per Inge Olsen

Ved fredsslutningen i 1945 overtok Marinekommando Østlandet administrasjonen av etablisementene ved Fredriksvern verft. I mars 1946 besluttet Forsvarsdepartementet at Generalinspektøren og sjefen for Luftvernartilleriet skulle overta administrasjonen og føre tilsyn med hus, utstyr og inventar. Generalinspektøren på Luftvernregimentet på hans vegne å overta etablisementet og overtakelsen fant sted 8. mai 1946. 1. juni 1946 ble Luftvernartilleriets skyteskole etablert og artilleriutdanningen ved Fredriksvern verft var i gang.

Denne artikkelen gir en oversikt over hvem som har vært sjefer ved Fredriksvern verft etter krigen og fram til nedleggelsen av Forsvarets virksomhet i 2002 krydret med noen bilder fra ulike sjefsovertakelser.

Den første sjef i denne perioden var oberstløytnant Anders Erichsen. Han møtte til tjeneste i Stavern 10. juli 1946. Som eldste offiser var det naturlig at han ble sjef for garnisonen i Stavern og Skyteskolen. Han hadde riktignok ikke det formelle administrative ansvar for leiren, for det hadde Luftvernregimentet. Regimentssjefen, oberst F. Nagell, hadde imidlertid sitt standkvarter og stab i Oslo og var derfor mer sporadisk innom Stavern hvor han hadde noen få medarbeidere. Oberstløytnant Erichsen overtok ikke det administrative ansvaret for leiren før 1. mai 1947. Han ble da sjef for Luftforsvarets skole- og øvingsavdeling (LVSØ). Som et apropos var Erichsen med på å stifte foreningen "Fredriksvern Verfts Venner" i 1950.

Erichsen ble frabeordret Stavern og tilbeordret Sone Oslo i 1952.

Oberstløytnant Henrik Sverdrup ble beordret som ny sjef fra 1. februar 1952. Sjefsskiftet skjedde 4. februar 1952 ved en hovedoppstilling kl 1315 på plassen foran "Kadettspisesalen" bedre kjent som befalsmessa for yngre generasjoner. Sverdrup hadde tidligere innehatt stillingen som stabssjef for Generalinspektøren og sjefen for Luftvernartilleriets stab.

Sverdrup var sjef til 1955 da han ble utnevnt til oberst og beordret som generalinspektør for Kystartilleriet.

Oberstløytnant Kristen Anker Kristensen tiltrådte som sjef 2. juli 1955. Skolens ansatte og elever stilte opp utenfor befalsmessa kl 1100. Under Anker Kristensens sjefsperiode skiftet avdelingen igjen navn etter flere navneskifter og omorganiseringer fra etableringen i 1946. Fra 1. juli 1956 ble navnet Luftvernartilleriets skoleavdeling (LVASA). Anker Kristensen kjente virksomheten i Stavern svært godt da han hadde vært sjef for befalskolen fra 1947 til 1952. Hans tid som sjef ble imidlertid kortvarig. I 1957 ble han utnevnt til oberst og tilbeordret Luftforsvarets forsyningskommando på Kjeller.

Sjefsskifte Sverdrup/ Anker Kristensen 2. juli 1955.

Sjefsskifte Anker Kristensen/Ruud 22. juni 1957

Oberstløytnant Gunnar Ruud overtok etter Anker Kristensen. Avdelingen ble overlevert ved en hovedoppstilling 22. juni 1957 kl 1100. Som Anker Kristensen kjente Ruud skolevirksomhet i Stavern svært godt. Fra 1. juli 1947 var han som kaptein blitt beordret i stillingen som hovedinstruktør for tungt luftvernartilleri ved skyteskolen. I 1948 ble han forfremmet til major og underviste ved en rekke kurser. Fra 1952 til 1954 var han sjef for befalsskolen. Allerede i 1958 var hans sjefstid over da han ble beordret som sjef Luftvernartillerigruppe Østlandet med oberst grad.

Oberstløytnant Ørnulv Hatledal overtok kommandoen 1. september 1958. Major J.B. Havig hadde da fungert som sjef fra 15. august. Hatledal var en av de første som ankom Fredriksvern verft våren 1946 for å etablere luftvernutdanningen. Han var den første sjef for befalsskolen som startet 9. september 1946, men ble beordret til generalinspektørens stab allerede i slutten av september. Først som midlertidig stabssjef og deretter som nestkommanderende ved Luftvernregimentet fra sommeren 1947. Fra august 1949 var han rekruttbataljonsjef ved Luftvernartillerigruppe Østlandet. Hatledal fikk en lang periode som sjef for skolevirksomheten ved Fredriksvern verft. Allerede 2 år etter at han overtok (1960) skjedde det store endringer i artilleriutdanningen. Luftvernartilleriets skoleavdeling ble nedlagt og Luftforsvarets befals- og administrasjonsskole ble etablert i Stavern. I 1973 ble avdelingens navn endret til Luftforsvarets skoler Stavern.

Hatledal var sterkt engasjert i lokalsamfunnet som medlem av bystyret, varaordfører, formann i "Venner av gamle Stavern" og medlem av menighetsrådet. Han var sjef ved Fredriksvern verft til han gikk av ved aldersgrensen i 1975.

Oberst Tor Notland ble tilbeordret som sjef fra 1. januar 1975. Avlevering og overtakelse av avdelingen skjedde ved en hovedoppstilling på plassen i midtre leir 10. januar 1975 kl 1300.

Stillingens grad var nå oppjustert til oberst II. Som flere av de andre sjefene hadde Notland tjenesteerfaring fra undervisningsvirksomheten i Stavern. Som instruktør og kursleder fra 1949, og som fungerende befalsskolesjef fra mai til august 1954.

Han ble løst fra stillingen som skolesjef og kommandant ved Fredriksvern verft fra høsten 1981 og stilt til disposisjon for sjefen for Luftforsvaret for å skrive Luftforsvarets skolars historie.

Oberst Gunnbjørn Røkke overtok sjefsstillingen etter Notland. Dette ble markert ved en hovedoppstilling i midtre leir 1. september 1981 kl 1100. Heller ikke for Røkke var det første gang han tjenestegjorde i Stavern. Her gikk han befalsskolen i 1948-49, var en kort periode som kaptein ved befalsskolen i 1957 og ved skyteskolen i perioden 1960-62. Før han kom til Stavern som sjef hadde han tjenestegjort som Kongens overadjutant fra Luftforsvaret. I 1983 ble han utnevnt til oberst I (brigader) og beordret i stillingen som Luftverninspektør.

Sjefsskifte Notland/Røkke 1. september 1981. Generalmajor Magne Sørensen takker av oberst Notland. Bak Notland står oberstløytnant Våge

Oberst Johan Andreas Aronsen overtok som sjef for Luftforsvarets skoler i Stavern ved en hovedoppstilling i midtre leir 1. september 1983 kl 1100. Han var utdannet ved befalsskolen i 1947-48. En kort periode høsten 1960 var han fungerende sjef ved befalsskolen. Fra 1971 til 1973 var han sjef for skyteskoleelementet og fra 1973 til 1975 sjef for skyteskolen (opprettet 10. august 1973). Under Aronsens sjefstid skjedde

Sjefsskifte Aronsen/Svendsen 28. april 1988. På bildet oberst Svendsen og oberstløytnant Hafstad.

Sjefsskifte Svendsen/Steien 5. januar 1993. Foran generalmajor Smedsvig.

det betydelige endringer i utdanningsordningen i Stavern ved at det ble iverksatt en ny befalsordning i 1984. All høyere befalsutdanning skulle skje gjennom krigsskolen og fagutdanningen for luftvernkadettene og forvaltningskadettene skulle skje i Stavern. Beslutningen om å anskaffe rakettluftvern til norske flyplasser og oppdatering av kanonmateriellet førte til økt aktivitet ved skyteskolen og for å tilfredsstille befalsordningens utdanningskrav på forvaltningssiden ble Luftforsvarets forvaltningsskole opprettet i 1985. Aronsen gikk av med pensjon i 1988.

Oberst Finn Arnold Svendsen ble den neste sjef. Han overtok kommandoen ved en hovedoppstilling 28. april 1988 kl 0930. Generalinspektøren for Luftforsvaret, generalmajor Olav Aamodt, var til stede. Etter oppstillingen var det konsert med Marinemusikken i Stavernshallen.

Også i Svendsens sjefstid skjedde det endringer på utdanningssiden. Fra 1990 ble sanitetsutdanningen, biltransportutdanningen og militærpolititidningen organisert som selvstendige skoler. Fra før av hadde man luftvernskyteskolen, befalsskolen og forvaltningsskolen. Samme år fikk man også et helt nytt og moderne skolebygg. Svendsen gikk av ved oppnådd aldersgrense ved årsskiftet 1992/93.

Oberst Per Inge Steien ble beordret i stillingen fra 1. januar 1993. Overtakelsen fant sted 5. januar 1993. Denne gang var det ingen hovedoppstilling. Sjefsskiftet ble foretatt med en markering i Skolebyggets aula kl 1100 med generalinspektøren for Luftforsvaret, generalmajor Einar Smedsvig, til stede. Steien hadde tidligere tjenestegjort i Stavern som sjef taktikkvingen

Sjefsskifte Sverdrup/ Anker Kristensen 2. juli 1955.

*Sjefsskifte
Andersen
(midlertidig
beordret)/ Hill-
Jensen 30.
januar 1996
Generalmajor
Smedsvig og
oberst
Hill-Jensen*

ved skyteskolen fra 1972 til 1974. Før han ble tilsatt som sjef hadde han innehatt stillingen som stabssjef/NK ved skolesenteret fra 1989. Steien gikk av for aldersgrensen 1. august 1994.

Oberst Øistein Vinje overtok kommandoen 31. juli 1994. Han kom da fra utdanning ved Air War College i USA og hadde før det tjenestegjort i Luftforsvarsstaben. Han var den første sjef i etterkrigstiden som ikke hadde luftvernbakgrunn. Stabssjef i Luftforsvarsstaben, oberst I, Åge Hamang, inspiserte avdelingen og forsto sjefsskiftet. Hamang benyttet også oppstillingen til å markere nedleggelsen av Luftvernskyteskolen. Luftvernutdanningen skulle i framtiden foregå på Rygge under navnet Luftverntaktisk skole. Oberst Vinjes sjefsperiode ble kort. Han ble utnevnt til oberst I (brigader) og beordret som ny stabssjef i Luftforsvarsstaben fra 1. august 1995. Oberstløytnant Svein Andersen ble midlertidig beordret i stillingen fram til ny sjef ble tilbeordret fast.

Oberst Arne Hill-Jensen ble den neste sjefen ved Fredriksvern verft. Han tiltrådte 30. januar 1996. Han kom da fra stillingen som hovedlærer for Luftforsvaret ved Forsvarets Høgskole. Som mange av de andre sjefene hadde Hill-Jensen godt kjennskap til utdanningen ved skolesenteret. Han fikk sin befalsskoleutdanning i Stavern i 1963-64 og fortsatte som instruktør på befalsskolen i et år. I perioden 1974-1979 tjenestegjorde han som kaptein/instruktør både ved Luftforsvarets offisersskole og skyteskolen. I perioden 1988-1992 var han sjef for skyteskolen. I 1997 endret avdelingen navn til Luftforsvarets skolesenter

Stavern. Under Hill-Jensens sjefstid markerte man i 2000 Fredriksvern verfts 250-årsjubileum med Kongen som hovedgjest. I 2001 besluttet Stortinget å legge ned all militær skolevirksomhet i Stavern. Hill-Jensen var den siste militære sjef som bodde i Kommandantboligen. Han fratrådte stillingen med pensjon i august 2001.

Oberst Per Inge Olsen fikk i oppdrag å forestå avviklingen av skolesenteret. Han tiltrådte som sjef 15. august 2001. Generalinspektøren for Luftforsvaret, Thomas Colin Archer, foretok sjefsskiftet under en hovedoppstilling kl 1100 på plassen mellom mannskapsforlegningene. Olsen kom fra stillingen som sjef

for Velferdstjenesten i Forsvaret. Han var av samme befalsskolekull som Hill-Jensen og hadde tidligere tjenestegjort i Stavern som hovedinstruktør ved forvaltningsskolen i 1987-89 og som sjef administrasjonsgruppen fra 1992 til 1994.

21. juni 2002 ble orlogsflagget firt for siste gang under en oppstilling for alt personell utenfor Kommandantboligen. Luftforsvarets skolesenter Stavern opphørte offisielt 1. august 2002. Fra august til desember foretok en gruppe på et tjuetalls befal og sivile opprydding og avvikling av materiell og utstyr. Som siste sjef og kommandant ved Fredriksvern verft fratrådte oberst Olsen stillingen 31. desember 2002 for å gå over i pensjonistenes rekker.

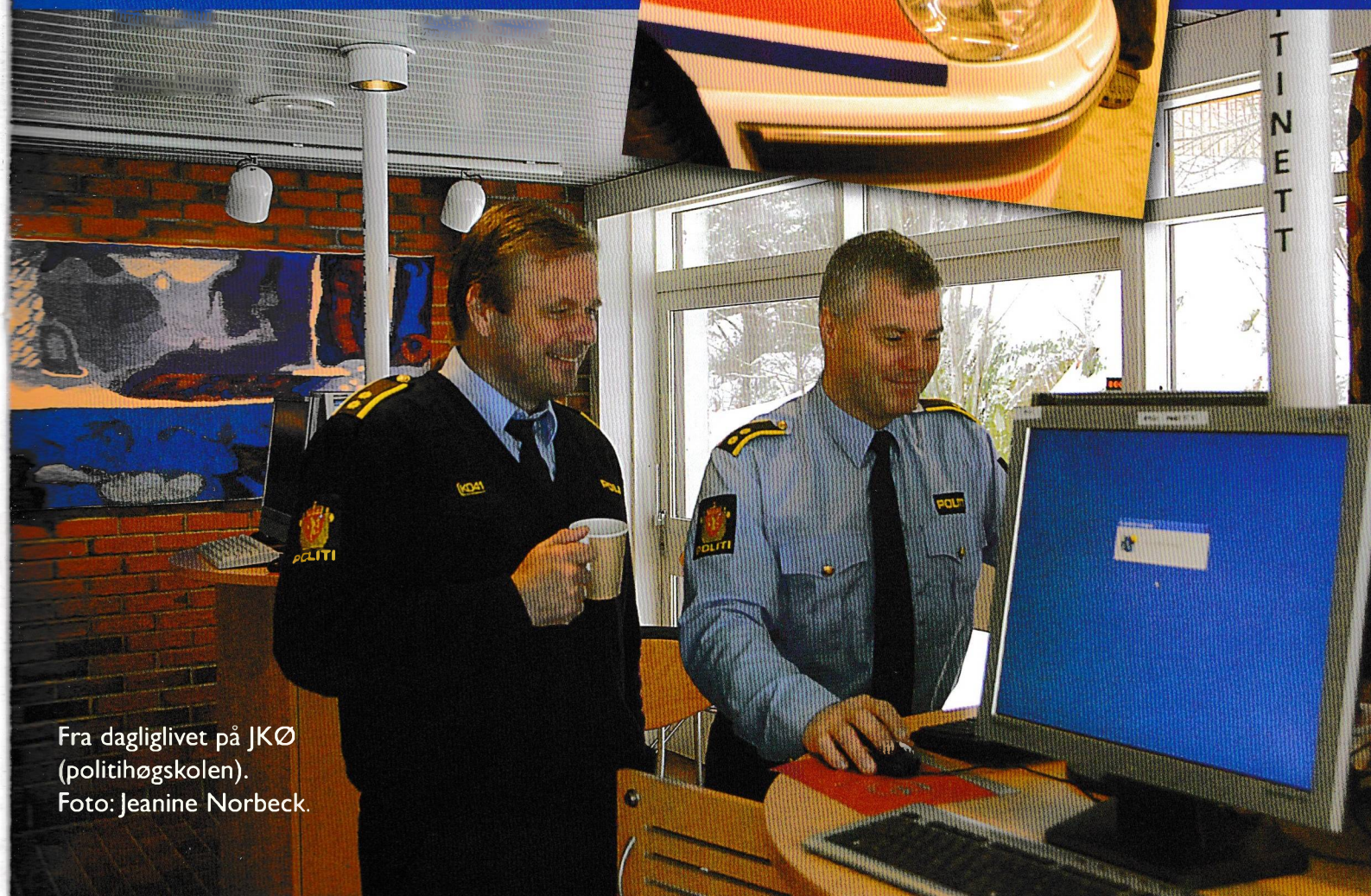

Siste oppstilling ved LSS 21. juni 2002. Oberst Olsen hilser på generalinspektøren i Luftforsvaret generalmajor Colin Archer. Helt til høyre oberstløytnant Bjerknes.

POLITIHØGSKOLEN

Fra dagliglivet på JKØ
(politihøgskolen).
Foto: Jeanine Norbeck.

